

Dr. Budavári-Takács Ildikó: A megváltozott munkaképességű munkavállalók társadalmi integrációjának pszichológiai dimenziói

Bevezetés

A megváltozott munkaképességű munkavállalók társadalmi integrációjának talán legfontosabb eleme a munkába való visszailleszkedés, a foglalkoztatási rehabilitáció. A tanulmány négy egymást követő évben vizsgálta a megváltozott munkaképességű emberek munkába való visszailleszkedésének pszichológiai kérdéseit. Az első vizsgálatot 2011-ben végeztük. Első vizsgálatunk fókuszában a Munkaügyi Központokban nyilvántartott megváltozott munkaképességű emberek pszichológiai jellemzői voltak. Arra voltunk kíváncsiak, hogy a megváltozott munkaképességű emberek hogyan küzdenek meg a helyzetükkel, milyen szolgáltatásokat igényelnek a munkaügyi szervezettől, ill. milyen elvárásaik vannak a munkahelyekkel kapcsolatban. A második vizsgálatot 2012-ben végeztük. Ekkor a már megváltozott munkaképességű embereket foglalkoztató munkáltatókat ill. az ott dolgozó munkavállalókat vizsgáltuk. Nem védett munkahelyeket, hanem nyílt munkaerőpiaci¹⁴⁷ viszonyok között alkalmazó és alkalmazott szereplőket vizsgáltunk. Arra voltunk kíváncsiak, hogy a két fél milyen attitűdökkel jellemezhető: milyen munkaértékeik vannak a megváltozott munkaképességű munkavállalóknak, ill. milyen elvárásai vannak a munkáltatóknak? A harmadik vizsgálatot 2013-ban végeztük, amikor is alternatív rehabilitációs szolgáltatásban résztvevő munkáltatók elvárásait vizsgáltuk meg, ill. ehhez kapcsolódva a munkavállalók jellemzőit, a foglalkoztathatósághoz kapcsolódó társas kompetenciákat. A három vizsgálat más-más oldalról mutatja be a megváltozott munkaképességű emberek társadalmi integrációjának pszichológiai kérdéseit.

Első vizsgálat

A vizsgálat célja

Az első vizsgálatunk célja, amelyet 2011-ben végeztünk az volt, hogy megnézzük, hogy a Munkaügyi Központokban nyilvántartott megváltozott munkaképességű emberek életük mely területén élik meg leginkább betegségük terheit, ill. milyen pszichológiai megküzdési stratégiákat alkalmaznak. Megvizsgáltuk továbbá azt is, hogy a munkaügyi központokban rendszeresen megforduló megváltozott munkaképességű emberek milyen szolgáltatásokat vennének szívesen igénybe, amelyek munkaerőpiaci reintegrációjukat segíthetné, ill. milyen elvárásaik vannak a munkahelyekkel kapcsolatban.

A vizsgálat helyszíne, a vizsgálati minta

Vizsgálatunk helyszíne egy Észak-magyarországi régióban található kisváros Munkaügyi Központja volt.¹⁴⁸ A vizsgált személyeinket a Munkaügyi Központban egy fél év alatt megjelenő személyek adták. 100 főt vizsgáltunk meg, akik mindegyike megváltozott munkaképességű személy. A vizsgálat ideje alatt nem dolgoztak, azonban járadékot kaptak. A vizsgált személyeink 39%-a nő, 61%-a férfi. 38 % érettségizett, 41% szakmunkás bizonyítvánnyal, 21% általános iskolai végzettséggel rendelkezik.

¹⁴⁷ A nyílt munkaerőpiac a nyilvánosan – állásbörzéken, munkaközvetítőkön keresztül, álláshirdetésekből – közzétett állásokat jelenti. Lásd: Cseh Papp I., Csapóné Riskó T.: Historical overview of the Hungarian labour market, *International Journal of Social Science*, 2014/1. 39-49.

¹⁴⁸ Szabó J.: *Megváltozott munkaképességű álláskereső társadalmi integrációja és életminőség vizsgálata*, (szakdolgozat), Szent István Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar, Gödöllő, 2011.

A vizsgálat módszerei

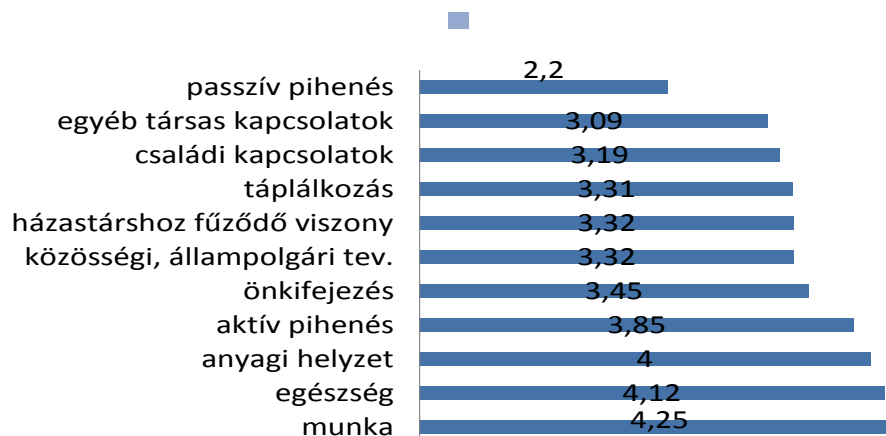
A vizsgálatunkhoz kérdőívet állítottunk össze, amely a következő kérdéssorokból állt:

- „Betegségteher Index” skála^{149 150}
- Megküzdési módok Kérdőív^{151 152}
- Kérdéssor a munkaügyi központ szolgáltatásairól, ill. a munkavállalási szempontokról

A vizsgálat eredményei

A vizsgált személyek egy hétfokú skálán megítélve a leginkább a munka (4,25 pont átlag), az egészség (4,12 pont átlag) és az anyagi helyzet (4 pont átlag) területén élték meg a betegségük terheit. Az életnek ezeken a területein szenvednek leginkább egészségi állapotuk miatt. (1. ábra) Megvizsgáltuk, hogy a betegséggel töltött idővel mely életterületek terhei korrelálnak szignifikánsan. Azt találtuk, hogy minél hosszabb ideje beteg valaki, annál inkább a munkájában ($p < 0.05$), a közösségi, állampolgársági tevékenységében ($p < 0.05$), egyéb társas kapcsolataiban ($p < 0.05$), ill. a passzív pihenésében ($p < 0.05$) akadályozza a betegsége, vagyis elsősorban azokon a területeken, ahol szociális kompetenciákra van szükség.

A betegségteher index egyes itemjeinek átlagértékei (N=100)

A vizsgált személyeink megküzdési mechanizmusait is megvizsgáltuk Folkman és Lazarus kérdőívével, amely hét skálával mér. A vizsgált személyeink a problémamegoldó és a visszahúzó viselkedési stratégiát mérő skálákra adták a legmagasabb pontokat. (2. ábra)

Megvizsgáltuk, hogy az iskolai végzettség és a válaszadók neme hogyan függ össze a skála értékekkel. Azt találtuk, hogy a férfiakat és nőket összehasonlítva szignifikáns ($p < 0.05$) különbség van az érzelmi egyensúly keresése skálán (nők=0,96, férfiak=1,37), az érzelmi indíttatású cselekvés skálán (nők=0,78, férfiak=1,11), és a visszahúzó skálán (nők=1,43, férfiak=1,73). Vagyis a mintánkat adó megváltozott munkaképességű férfiakra nehéz, megterhelő élethelyzetekben jellemzőbb a visszahúzó (pl. társaságtól való visszahúzó), az érzelmi egyensúly keresése (pl. érzelmek szabadjára engedése), ill. az érzelmi indíttatású cselekvések (pl. evés, ivás, dohányzás).

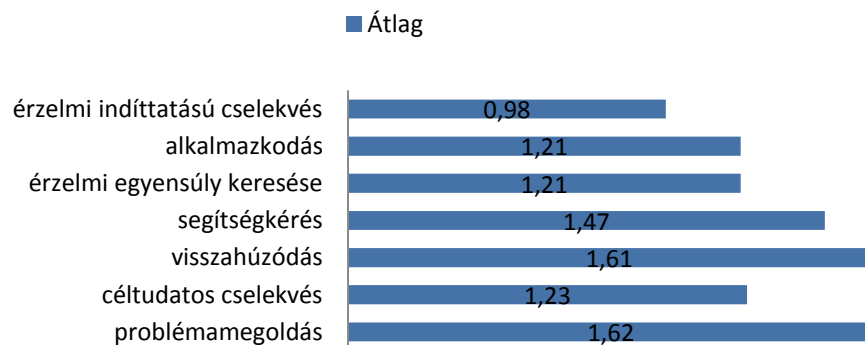
¹⁴⁹ Devins G. M., Mandin H., Hons R. B., Burgess E. D., Klassen J., Taub K., et al.: Illness intrusiveness and quality of life in end-stage renal disease. Comparison and stability across treatment modalities. *Health Psychol.*, 1990./9. (2) 117-142.

¹⁵⁰ Novak M., Mah K., Molnar M. Zs., Ambrus Cs., Csepanyi G., Kovacs A., Vamos E., Zambo M., Zoller R., Mucsi I., Devins G. M.: Factor structure and reliability of the Hungarian version of the Illness Intrusiveness Rating Scale: invariance across North American and Hungarian dialysis patients. *J. Psychosom Research*, 2005. 58 (1) 103-110.

¹⁵¹ Folkman, S., Lazarus R., S.: An analysis of coping in a middle-aged community sample. *Journal of Health and Social Behavior*, 1980. 21. 219-239.

¹⁵² Kopp M., Skrabski, Á.: *Magyar lelkiállapot*, Végeken kiadó, Budapest, 1992.

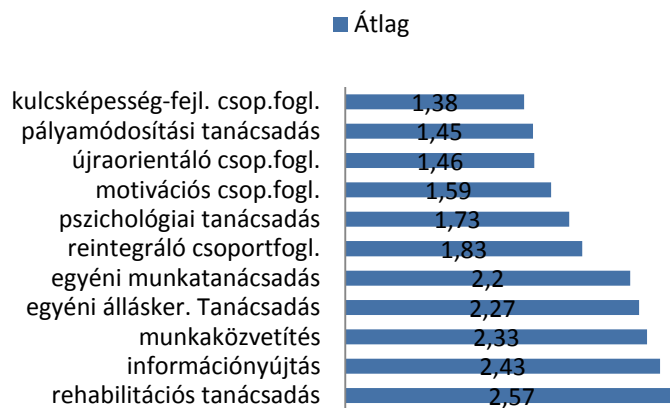
Coping mechanizmusok átlagértékei (N=100)

Az iskolai végzettséggel összefüggésben azt találtuk, hogy a vizsgált mintánk esetében minél magasabb volt az iskolai végzettség, annál inkább magasabb pontszámot adtak a segítségkérés skálára. ($p < 0.05$)

Vizsgált személyeinket megkérdeztük arról, hogy milyen szolgáltatásokat igényelnének a munkaügyi szervezettől. (3. ábra) Ötfokú skálán kellett megítélniük a szolgáltatásokat, hogy mennyire lenne hasznos számukra. Legmagasabb átlag pontszámot a rehabilitációs tanácsadás kapta, majd az információnyújtás, és a munkaközvetítés. Kíváncsiak voltunk arra is, hogy az, hogy valaki mennyi ideje megváltozott munkaképességű, az milyen szolgáltatási igényvel korrelál.

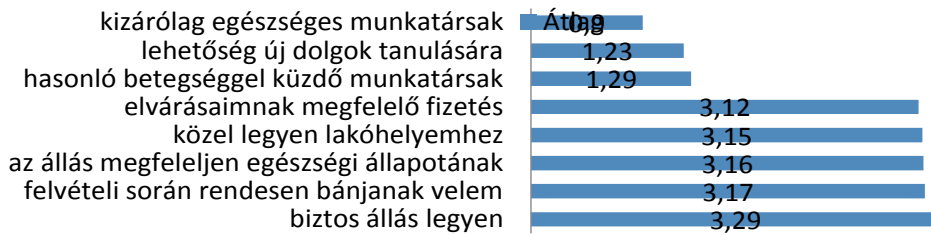
Milyen szolgáltatásokat igényelne? (N=100)

Azt az eredményt kaptuk, hogy minél régebb óta megváltozott munkaképességű valaki, annál inkább igényelné a pályamódosító tanácsadást ($p < 0.05$), a motivációs csoportfoglalkozást ($p < 0.05$), ill. a munkaközvetítést ($p < 0.05$)!

A megváltozott munkaképességű személyeket megkérdeztük arról is, hogy egy állás elfogadásakor milyen szempontokat mérlegelnének, mi lenne a leginkább meghatározó? (4. ábra) A válaszadóink szinte egyformán magas pontszámra értékelték az ötfokú skálán öt szempontot: biztos állás legyen, rendszeresen bánjanak velük, vegyék figyelembe az egészségi állapotukat, közel legyen a lakóhelyhez, ill. megfelelő fizetést kapjanak.

Az állás elfogadásában szerepet játszó tényezők átlagértékei (N=100)

Második vizsgálat, a vizsgálat célja

A második vizsgálatunk célja, amelyet 2012-ben végeztünk az volt, hogy megnézzük, hogy a nyílt munkaerőpiacon megváltozott munkaképességű embereket foglalkoztató munkáltatók milyen szempontokat mérlegelnek akkor, amikor megváltozott munkaképességű embereket foglalkoztatnak, ill. megvizsgáljuk, hogy a nyílt munkaerőpiacon munkát vállaló személyeknek mi a legfontosabb a munkájukkal kapcsolatosan, vagyis milyen munkaértékeket részesítenek előnyben?

A vizsgálat helyszíne, a vizsgálati minta

Vizsgálatunk helyszíne tizenöt, az ország különböző régióiba tartozó szervezet volt, akik élen járnak a megváltozott munkaképességű emberek foglalkoztatásában (több éve, folyamatosan, több megváltozott munkaképességű személyt foglalkoztatnak). A szervezetek között található sütőipari vállalkozás, műanyag feldolgozó vállalkozás, nyomda-bördízműipari kft, csatornázással foglalkozó vállalkozás, és szálloda. (Kizárólag piaci körülmények között működő szervezeteket vizsgáltunk.) Az itt dolgozó 15 fő vezetővel készítettünk interjút.¹⁵³

A megváltozott munkaképességű személyeket többféle úton értük el¹⁵⁴: munkahelyeken, internetes fórumokon és alapítványok, egyesületek közvetítésével. 97 fő adott értékelhető választ. A vizsgált személyeink 49%-a nő, 51%-a férfi. 8% diplomával rendelkezik, 37% érettségizett, 23% szakmunkás bizonyítvánnyal, 32% általános iskolai végzettséggel rendelkezik. 25%-uk kevesebb, mint egy éve dolgozik, 31%-uk 2-4 éve dolgozik, 23%-uk 4-6 éve dolgozik, 21%-uk pedig 6 évnél régebben dolgozik.

A vizsgálat módszerei

A megváltozott munkaképességű személyeket foglalkoztató szervezetek vezetőivel interjút készítettünk, amelyekben többek között a következő kérdésekre kerestünk választ: milyen megfontolásból kezdtek el foglalkozni a megváltozott munkaképességű munkavállalók foglalkoztatásával, milyen előnyei és milyen hátrányai vannak a megváltozott munkaképességű személyek foglalkoztatásának.

A megváltozott munkaképességű személyek vizsgálatához kérdőívet állítottunk össze, amely a következő kérdéssorokból állt:

- Munkaérték kérdőív^{155 156}
- Munkával, munkahellyel kapcsolatos elvárások kérdéssor

¹⁵³ Pálfi A.: *A befogadó szervezeti kultúrák szerepe a megváltozott munkaképességűek munkaerő-piaci integrációjában*, (szakdolgozat), Szent István Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar, Gödöllő, 2011.

¹⁵⁴ Pálfi A.: *A befogadó szervezeti kultúrák szerepe a megváltozott munkaképességűek munkaerő-piaci integrációjában*, (szakdolgozat), Szent István Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar, Gödöllő, 2012.

¹⁵⁵ Super D., E.: *The work values inventory*, Houghton Mifflin, Boston, 1969.

¹⁵⁶ Szilágyi K.: *A Super-féle munkaérték kérdőív*. In: *Érték és munka. A munkához kapcsolódó értékek vizsgálatának tapasztalatai a felsőoktatásban*. Oktatókutatató Intézet, Budapest, 1987. 7-33.

A vizsgálat eredményei

A megváltozott munkaképességű munkavállalókat foglalkoztató vezetők az interjúk alkalmával elsősorban a gazdasági megfontolásokat emelték ki (15-ből 15 vezető) indokként, hogy miért foglalkoztatnak megváltozott munkaképességű embereket. Kiemelték a rehabilitációs hozzájárulás kiváltásának indokát. Ugyanakkor a gazdasági szempont mellett szociális szempontok is érvényesültek a megkérdezett szervezeteknél. Többen hangsúlyozták a felelősség vállalást, az emberséget és a segítségnyújtást. Végül a foglalkoztatással járó (nem gazdasági) előnyöket is megemlítették, vagyis a szervezeti kultúrára gyakorolt pozitív hatást, amit a megváltozott munkaképességű emberek alkalmazásával magyaráztak. Ilyen előny a kisebb fluktuáció, toleránsabb szervezeti légkör, profitszempontú, és egyben szociálisan felelős szervezeti kultúra. A megkérdezettek azokra a kérdésekre, amelyek azt feszegették, hogy milyen akadályai, esetlegesen hátrányai vannak a megváltozott munkaképességű személyek foglalkoztatásának, a következőket emelték ki: információhiánnyal küzdenek (mind a beteg emberekkel kapcsolatban, mind az elérhetőségükkel, mind az alkalmazással járó kérdéseikkel kapcsolatban). Úgy érzik továbbá, hogy a megváltozott munkaképességű személyek foglalkoztatása túlságosan nagy felelősséggel jár, kockázatos, amit nem szívesen vállalnak (pl. félnek, hogy a dolgozó váratlanul rosszul lesz, balesetet, anyagi kárt okoz). Kiemelték azt is, hogy úgy gondolják, hogy a különleges bánásmód biztosítása túlságosan nagy terhet ró a szervezetre, nem tudják a megfelelő fizikai környezetet biztosítani a dolgozók számára. Mindez túl sokba kerül, és nagy terhet jelent a személyzeti osztályokon dolgozó munkatársaknak is.

A vizsgálatunk másik iránya a megváltozott munkaképességű személyek munkaértékének vizsgálata, vagyis annak feltérképezése, hogy a megváltozott munkaképességű dolgozók mit tartanak a legfontosabbnak a munkával kapcsolatban. D. Super munkaérték kérdőíve 15 érték körét mér. Az érték körök minimálisan 3, maximálisan 15 értékpontot kaphatnak. A vizsgált személyeink preferált értékei (legmagasabb pontszámot kapott három érték) a biztonság (12,92 átlagérték), társas kapcsolatok (12,73 átlagérték), és az anyagiak (12,73 átlagérték). (5. ábra) Ezek alapján azt mondhatjuk, hogy válaszadóinknak a munkával kapcsolatban az a legfontosabb, hogy olyan munkájuk legyen, amely biztos megélhetést nyújt, kevésbé fontos, hogy mit csinálnak, fontosabb, hogy ne fenyegetsen a munkahely elvesztésének lehetősége. Fontos továbbá, hogy a munkatársakkal jó kapcsolatot tudjanak létrehozni, ill. fontos, hogy a munka olyan megélhetést adjon, ami biztosítja az egyén számára fontos dolgok megszerzését.

Értékkör	Átlagérték	Szórás	Ranghely
Biztonság	12,97	1.98	1.
Társas kapcsolatok	12,73	1.93	2.
Anyagiak	12,73	1.89	3.
Fizikai környezet	12.03	2.03	4.
Önérvényesítés	12.01	2.01	5.
Munkateljesítmény	11.53	2.01	6.
Hierarchia	11.53	2.26	7.
Esztétikum	11.49	2.26	8.
Kreativitás	11.43	2.10	9.
Presztízs	11.38	2.06	10.
Altruizmus	11.34	1.94	11.
Változatosság	11.03	2.27	12.
Függetlenség	10.84	2.63	13.
Szellemi ösztönzés	9.59	2.48	14.
Irányítás	8.56	2.69	15.

5. ábra: A megváltozott munkaképességű munkavállalók munkához kapcsolódó értékeinek átlagai (N=93)

(Ez az eredmény rárimel a 2011-es vizsgálatunk eredményeire, amikor is a válaszadók kiemelték a munkahellyel kapcsolatos elvárásaikban azt, hogy biztos állás legyen, rendszeren bánjanak velük, vegyék figyelembe az egészségi állapotukat, közel legyen a lakóhelyhez, ill. megfelelő fizetést kapjanak.)

A preferált értékek ugyanakkor a munkáltatók által említett előnyöket is magyarázzák, hiszen a kis fluktuációt a dolgozók biztonságra való törekvése biztosítja. A vizsgált megváltozott munkaképességű munkavállalók elutasított értékei (legalacsonyabb átlagértékek) az irányítás (8,56 átlagérték), a szellemi ösztönzés (9,59) és a függetlenség (10,84) értékei. Fontos, hogy ezekre odafigyeljen a munkáltató, vagyis önállóságot, irányítói tevékenységet igénylő munkákat nem javasolt adni a vizsgált személyeink zömének.

Megkérdeztük a megváltozott munkaképességű személyeket arról is, hogy mit gondolnak arról, hogy a velük szemben támasztott elvárások mennyiben térnek el a többi munkavállalóval szembeni elvárásoktól. A válaszadók 51%-a úgy gondolja, hogy a munkáltatónak velük szemben nagyobb elvárásai vannak, többet kell bizonyítani. 29%-uk úgy vélekedett, hogy az elvárások teljesen megegyeznek az egészségesekével, és mintegy 20% azt válaszolta, hogy a munkáltató részéről alacsonyabb elvárásokat tapasztal.

A harmadik vizsgálat

A vizsgálat célja

A harmadik vizsgálatunk célja, amelyet 2013-ben végeztünk az volt, hogy megvizsgáljuk, hogy egy alternatív rehabilitációs szolgáltatásban résztvevő munkáltatónak milyen elvárásai vannak a munkavállalókkal kapcsolatban, ill. a munkát vállaló megváltozott munkaképességű személyeknek milyen jellemzőik vannak, milyen szintűek és hogyan változnak a foglalkoztathatósághoz kapcsolódó társas kompetenciáik (empátia, konfliktuskezelés, együttműködés, tolerancia, kommunikáció).

A vizsgálat helyszíne, a vizsgálati minta

Vizsgálatunk helyszíne egy Észak-magyarországi régióban található kisvárosban működő alternatív munkaerő-piaci szolgáltatást végző intézménye (megváltozott munkaképességű álláskereső és a munkáltatók részére) volt.¹⁵⁷ Az alternatív munkaerő-piaci szolgáltatás része, hogy a munkavállalókat három szinten készíti fel a munkavállalásra. A munkavállaló felkészítésében erősítik a munkavállaló motivációját, önrendelkezését, a döntési képességét, tervezési képességét, a tanulási kompetenciáit, társas kompetenciáit. A három szintű felkészítés egyéni és csoportos szintű felkészítésből áll, valamint motiváció- és készségfenntartó foglalkozásból.¹⁵⁸ A vizsgált személyek dolgozó és nem dolgozó megváltozott munkaképességű munkavállalók voltak, mintegy 100 fő. 52 % nő, 48 % férfi. 28% általános iskolát végzett, 31% szakiskolát, 33% érettségizett, 8% diplomás.

Az alternatív munkaerőpiaci szolgáltatást végző szervezet másik fontos tevékenysége a munkáltatókkal való kapcsolattartás és a munkavállalók kiközvetítése. A vizsgálatba bevont munkáltatók különböző szakmai területeken, különböző szektorokban működnek: oktatás, kereskedelem, feldolgozó ipar, közlekedés, pénzintézet, civil szervezet. Összesen tíz vezetőt vizsgáltunk.

A vizsgálat módszerei

A megváltozott munkaképességű személyeket foglalkoztató szervezetek vezetőivel interjút készítettünk, amelyekben többek között a következő kérdésekre kerestünk választ: miért alkalmaz megváltozott munkaképességű munkavállalót, milyen elvárásai vannak, milyen szempontok alapján választja ki a megváltozott munkaképességű dolgozókat?

¹⁵⁷Bibók Péterné: *A társas kapcsolatok jelentőségének vizsgálata a foglalkoztathatóságra a megváltozott munkaképességűek körében*, (szakdolgozat), Szent István Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar, Gödöllő, 2014.

¹⁵⁸TÁMASZ Alapítvány: *Jó gyakorlatok a foglalkoztathatóság fejlesztésére a hajléktalan emberek körében/III.* (programismertető), 2001.

A megváltozott munkaképességű személyek vizsgálatához kérdőívet állítottunk össze, amely a következő kérdéssorokból állt:

- Szociális kompetenciákra¹⁵⁹ (empátia, együttműködés, kommunikáció és érdekérvényesítés, konfliktuskezelés, tolerancia) vonatkozó kérdéssor
- Képesség, készség fejlesztő csoportfoglalkozásokon való részvételi hajlandóság, igény felmérésére szolgáló kérdéssor

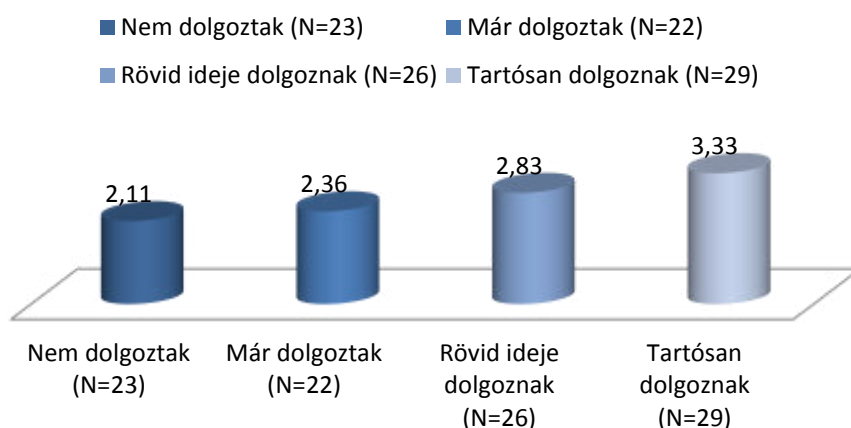
A vizsgálat eredményei

A megváltozott munkaképességű személyeket foglalkoztató munkáltatók a megváltozott munkaképességű személyek foglalkoztatásának elsősorban gazdasági okait emelték ki az interjúkban. Elsősorban a rehabilitációs hozzájárulás kiváltása az, amit a foglalkoztatás okaként kiemeltek. Az elvárásokkal kapcsolatban hangsúlyozták, hogy a munkavállalók között igyekeznek nem tenni különbséget. Úgy gondolják, hogy mindenkinek egy célja van: „dolgozni, hajtani”. A dolgozók kiválasztásánál ugyan azokat a technikákat, módszereket használják, mint az egészséges munkavállalók esetében. A kiválasztásnál nagy hangsúlyt fektetnek a társas kompetenciák vizsgálatára. A munkáltatókat megkérdeztük arról is, hogy mi az, amit problémának látnak a megváltozott munkaképességű emberek foglalkoztatásában. Az interjú alanyaink hasonló problémákat soroltak fel, mint az előző, 2013-as vizsgálatban, azonban itt új szempontokat is behoztak, amikor „problémás” konkrét képességekre, készségekre, kompetenciákra kérdeztünk rá. Kiemelték a munkavállalók megjelenését, kommunikációját, konfliktuskezelési képességeit, együttműködési képességeit, toleranciáját és empátiáját, amelyekben úgy érzik, hogy alacsonyabb szinten vannak az egészséges társaiknál. Ezeket a képességeket kifejezetten meghatározónak gondolták az alkalmazás sikere szempontjából. Ez az eredmény volt az, ami alapján megterveztük a vizsgálat második részét, vagyis a megváltozott munkaképességű munkavállalók társas kompetenciáinak (együttműködés, empátia, kommunikáció, konfliktuskezelés, tolerancia) vizsgálatát. A társas kompetenciákat egy önértékelő skála segítségével vizsgáltuk, ahol a vizsgált személyeknek egy ötfokú skála segítségével kellett megítélniük a saját társas kompetenciájuk szintjét. Öt társas kompetencia szintjét ítéltettük meg: együttműködés, empátia, kommunikáció, konfliktuskezelés, tolerancia. ezeket külön-külön is megnéztük, ill. képeztünk belőle egy összpontszámot, amelynek az átlagait hasonlítottuk össze a különböző ideje foglalkoztatott csoportok szerint. (7. ábra)

Láthatjuk, hogy minél régebb óta dolgozik valaki, annál magasabbra értékeli a saját társas kompetenciáit. A nem dolgozók társas kompetenciái a minta átlagához (2,56 pont) képest alacsony (2,11). Már a rövid ideje (kevesebb mint 6 hónapja) dolgozók átlagai (2,83) is az átlag fölött vannak, a tartósan dolgozók (több mint 6 hónapja) átlagai pedig jóval az átlag fölött vannak. Azok az emberek, akik a megváltozott munkaképességű helyzetük óta már dolgoztak valamennyit, de jelenleg nem dolgoznak, már azok társas kompetenciái is magasabb szinten vannak (2,36), mint azoké, akik egyáltalán nem dolgoztak soha. A társas kompetenciák tehát magával a társas helyzet megteremtésével, vagyis a munkavégzés során megszerzett rutinban fejlődnek. A munkáltatók előzetes elvárásait ehhez a helyzethez kellene igazítani, hiszen a társas kompetenciák megszerzése magában a munkatevékenységben lesz eredményes.

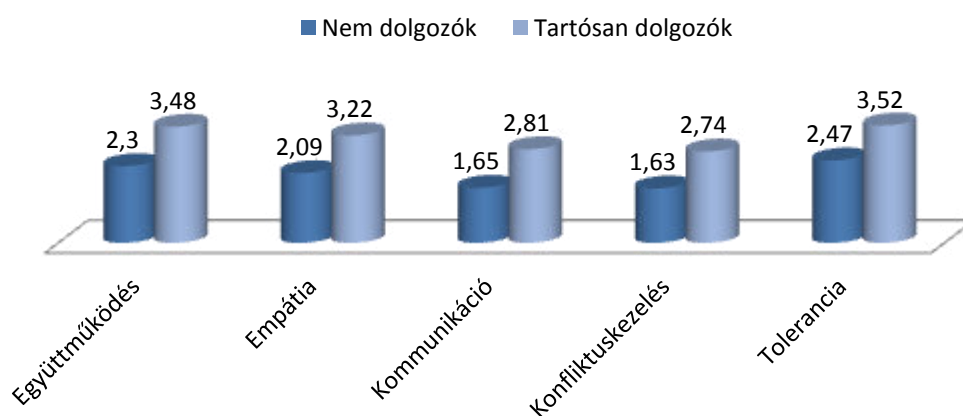
¹⁵⁹ A szociális kompetencia az egyén, a csoport, a társadalom életminőségének megőrzéséért, javításáért felelős motívum- és tudásrendszer. A motívumrendszer átfogó motívumai a szociális életprogramok, az ambíciók, a normarendszerek, a magatartási hajlamok és a tanult motívumfajták: a magatartási rutinokba kötött motívumok, a szociális attitűdök, a meggyőződések, az adoptált értékek. Lásd: Kasik L.: A szociális kompetencia fejlesztésének elmélete és gyakorlata. *Iskolakultúra*, 2007. 17. 11–12. sz. 21–38.

Társas kompetenciák átlagai a foglalkoztatás ideje szerint (N=100)

Ha megnézzük a társas kompetenciákat külön-külön (8. ábra), akkor azt láthatjuk, hogy a legalacsonyabb szinten a kommunikáció (1,65) és a konfliktuskezelés (1,63) van a nem dolgozók csoportjában. Ezen kompetenciák változása is kiemelkedő, ha azt nézzük, hogy a tartósan dolgozók több mint egy ponttal magasabb átlagot mutatnak mindkét kompetenciában. Minden kompetencia esetében elmondható, hogy a tartósan dolgozó csoportban ezek szintje szignifikánsan ($p < 0.05$) magasabb, mint a nem dolgozók csoportjában.

Társas kompetenciák átlagai a tartósan dolgozó és nem dolgozó csoportok szerint (N=100)

A vizsgált személyeinknek több kérdést tettünk fel azzal kapcsolatban, hogy a csoportos foglalkozásokon milyen tevékenységekben vennének részt szívesen, milyen tevékenységekre lennének hajlandók. A válaszadóink leginkább mások meghallgatását emelték ki, de szívesen beszélgetnének másokkal és szívesen vennének részt csoportos foglalkozásokban.

Vizsgálataink összefoglalása

A vizsgálatokba bevont 25 munkáltatóval készült interjú alapján elmondható, hogy a munkáltatók elsősorban anyagi megfontolásból alkalmaznak megváltozott munkaképességű személyeket, azonban amikor már alkalmazják őket, akkor észreveszik a foglalkoztatás előnyeit is (alacsony fluktuáció, munkahelyi tolerancia). A munkáltatóknak kevés információjuk van a megváltozott munkaképességű személyekkel kapcsolatban, és több (indokolatlan) félelmük van. Sokkal több információt szeretnének

a megváltozott munkaképességű emberek jellemzőiről, igényeiről, elérhetőségükről, azonban nem igazán tudják, hogy kihez fordulhatnak. A munkáltatók elvárásaiban kitüntetett szerepük van a társas kompetenciáknak (empátia, kommunikáció, konfliktuskezelés, együttműködés, tolerancia).

A kutatásainkba közel 300 megváltozott munkaképességű személyt is bevontunk. A három vizsgálatunk alapján rámutattunk arra, hogy a megváltozott munkaképességű személyek minél több időt töltenek a betegséggel, annál inkább a társas kapcsolataikban jelent terhet a betegségük (munka, közösségi, állampolgársági tevékenységek, egyéb társas kapcsolatok). Ráműtattunk arra is, hogy amennyiben sikerül munkát vállalniuk, a munkával töltött idő együtt jár a társas kompetenciák növekedésével. Minél több ideje dolgozik valaki (egyáltalán, valaha dolgozott!), annál jobb az együttműködésben, konfliktuskezelésben, kommunikációban, jellemzőbb rá az empátia és a tolerancia. A megváltozott munkaképességű személyek megküzdési módjaiban különbséget találtunk nők és férfiak között, miszerint a férfiakra jellemzőbb a visszahúzódság (pl. társaságtól való visszahúzódság), az érzelmi egyensúly keresése (pl. érzelmek szabadjára engedése), ill. az érzelmi indíttatású cselekvések (pl. evés, ivás, dohányzás). Az iskolai végzettséggel összefüggésben azt találtuk, hogy minél magasabb valakinek az iskolai végzettsége, annál inkább jellemző a segítségkérés. Miután a megváltozott munkaképességű személyekről általánosan elmondható, hogy alacsonyabb az iskolai végzettségük, mint az átlag népességnek, ezért vizsgálatunk alapján elmondható, hogy a segítségkérés mint megküzdési mechanizmus nem igazán lesz jellemző erre a csoportra. A társadalom felelősség vállalása tehát nem megkerülhető.

A megváltozott munkaképességű emberek munkaértékeit és a munkahellyel kapcsolatos elvárásait is megvizsgáltuk. A vizsgált személyeink a munkától biztonságot, társaságot és megélhetést várnak. Nem vágnak különösebben szellemi kihívásra, irányításra. ill. önállóságra. Ezeket a szempontokat a munkáltatóknak érdemes szem előtt tartaniuk.

Végül megnéztük azt is, hogy milyen szolgáltatásokat igényelnének a munkaügyi szervezetektől, ill. van-e motivációjuk csoportos foglalkozásokon részt venni. Azt találtuk, hogy minél régebben megváltozott munkaképességű valaki, annál inkább igényelné a pályamódosító tanácsadást, a motivációs csoportfoglalkozást, ill. a munkaközvetítést. Vizsgált személyeink szívesen vennének részt csoportos foglalkozásokon.

Javaslatunk mindezek fényében a rehabilitációs pályatanácsadás megvalósítása a megváltozott munkaképességű személyek körében. A rehabilitációs pályatanácsadás lényege a munkavállalók és a munkáltatók támogatása. A munkavállalók esetében az önismeret fejlesztése, a munkaerőpiaci tudás, a pályaismeret fejlesztése, a foglalkoztatáshoz kapcsolódó kulcskompetenciák és a motiváció fejlesztése. A munkáltatók részére pedig információnyújtás, érzékenyítés és a munkavállalók és munkáltatók egymásra találásának segítése.

Összefoglalás

Tanulmányunkban arra vállalkoztunk, hogy bemutassuk a megváltozott munkaképességű emberek társadalmi integrációjának néhány pszichológiai dimenzióját. Vizsgálatainkat három éven keresztül végeztük, 2011 és 2013 között. Vizsgálatainkba megváltozott munkaképességű személyeket és nyílt munkaerőpiacon működő munkáltatókat vontunk be. Vizsgálataink alapján elmondható, hogy a megváltozott munkaképességű személyek társadalmi integrációjának legfontosabb feltétele maga a munka lehetőségének megteremtése. A munkatevékenység maga fejlesztő hatással bír az egyén társas kompetenciáira, amelyeket a munkáltatók kiemelten fontosnak tartanak a munkavégzés szempontjából. Tyúk-tojás problémáról van szó, hiszen a munkáltató magas társas kompetenciákat várna el, a már belépő munkavállalótól, azonban ezek a kompetenciák annál alacsonyabb szintűek, minél régebb óta megváltozott munkaképességű valaki. A társas kompetenciák munkatevékenységben, társas közegben fejlődnek. Minél régebben dolgozik valaki, ezek a kompetenciák annál jobban működnek. A megoldás két irányú lehet. Az egyik a munkavállalók felkészítése csoportos készségfejlesztési programokban, ill. a munkáltatók informálása és motiválása (anyagi) a megváltozott munkaképességű személyek foglalkoztatásával kapcsolatosan, még akkor is, ha nem túl magas társas kompetenciákkal rendelkeznek.

Az emberráadás kezdetén az érintkezés minden valószínűség szerint többjelentésű, rövid mondatszavakkal történt. Ezt megfigyelhetjük a kisgyermek beszélni tanulásában is. Például unokámnak a „hamma” egy ideig jelentette az enivalót: „kérek enni”, „ezt megeszem”; a *cumit*: „hol a cumim?”, „leesett a cumim”. A „lá” pedig a vizet jelentette neki a kúttól az innivalón át a pocsolyán, a nedves ruhán át a Dunáig. Hogy miért éppen „lá”, ezen törtem a fejem. Talán az *l* hang folyékonyasága miatt, és bár a vizet mi nem így hívjuk, vannak ilyen szavaink: *lé, leves, lötyög, latyak*. Az ősi szavak hangalakja valamennyire bizonyára összefüggött a jelentésükkel. Ma is sok hangutánzó, hangfestő szavunk van. Minden nyelvben vannak ilyenek, de a magyarban különösen sok van. Ezért feltételezik, hogy a magyar nagyon ősi nyelv lehet, illetve az ősnyelvből nagyon sok maradt meg benne. Grover S. Krantz egyenesen az átmeneti kőorból származtatja.¹⁶⁰ Balázs Géza szerint is „a legrégebb európai nyelvek közé tartozik (pl. az örménnyel, a göröggel és az albánnal együtt).¹⁶¹

A jelentések árnyalásának, továbbfejlesztésének és a szavak mondatokká való kapcsolásának háromféle módja ismeretes: 1. a tartalmi elemek külön, rövid szavakként való egymás mellé helyezése; 2. a szó megtoldása egy vagy több hanggal vagy egész szóval; 3. a szó belsejében való változtatás. Eszerint megkülönböztetnek 1. *izoláló* (szó szerinti fordításban *elszigetelő*, jobb magyar kifejezéssel *különítő* vagy *tagoló*) nyelveket, mint például a kínai; 2. *agglutináló* – magyarul *ragozó* (v. ö. *ragasztó*) nyelveket – pontosabb és egyszerűbb lenne *toldónak* nevezni őket, mert nemcsak a ragok tartoznak ebbe a megoldásba, hanem a jelek, képzők, igekötők, sőt az összetétel is; 3. *flektáló* (*hajlító*), azaz *tőváltoztató/belváltoztató* nyelveket: ilyeneknek tartják az indoeurópai nyelveket.

A típusok általában nem érvényesülnek tisztán. A magyar alapjában véve *toldó* nyelv, de vannak benne a *tőváltoztatásnak* is nyomai, például a nagyon régi igékben és régies ragozásokban: *van, volt, való; megyek, mégy, mén;* valamint az ún. szóhasadásokban, illetve szóbokrokban: *maszat, moszat; merit, márt; kör, kerek, karéj* stb. A németben is főleg a régi igékben és a régi főnevek többes számában van *tőváltoztatás*, pl. *gehen, ging*, de a *tőváltoztatás* ragokkal is kiegészül, pl. *Haus, Häuser*, vannak igekötőik, és bőségesen élnek az összetétel lehetőségével. Az angolban sok a *tőváltoztató* elem, pl. *man, men; think thought*, előfordulnak összetételek, rag alig, a mai angol közelít a *különítő* jelleghez.

Más különbségek is vannak a magyar és az indoeurópai nyelvek közt:

1. Az indoeurópai nyelvekben általában van nyelvtani nem. Ki tudja, milyen misztikus gondolkodás vezetett oda, hogy a tárgyknak nemet tulajdonítanak. A magyarban nincs ilyen, ez szerintem ésszerűbb. Balgaság volt, amikor valaki ezt meg akarta teremteni a magyarban. Az angolban már csak a névmásokban van nem szerinti megkülönböztetés.
2. Az indoeurópai nyelvek a viszonyokat előjárókkal fejezik ki, mi utánvetett elemekkel: ragokkal vagy névutókkal. Pl. in dem Zimmer – a szobában.
3. Nálunk nincs a főnévnek birtokos esete, a birtokviszonyt a birtokon jelöljük. Szükség esetén, például, ha a birtokos és a birtok közé ékelődik valami, -nak/-nek részeshatározó raggal tudjuk kifejezni összetartozásukat: pl. *a hegynék a lenyugvó naptól megvilágított csúcsát*. Az indoeurópai nyelvek a birtokviszonyt a birtokoson jelölik, birtokos esetben teszik, illetve viszonyzóval fűzik a birtokhoz: *die Tür des Hauses, le sommet du mont, dver skoly*.
4. A magyarban nincs birtoklásige, az indoeurópai nyelvekben általában van (have, haben stb.), de az orosz a magyarhoz hasonlóan fejezi ki a birtoklást: nekem van – u minnyá eszty... (szó szerint: nálam van). A birtoklásigét próbálták utánozni nálunk régebben a *bír* igével, mostanában a *rendelkezik* igével. Ez általában fölösleges körülményeskedés.

¹⁶⁰ Grover S. Krantz: Az európai nyelvek földrajzi kialakulása. Ősi Örökségünk Alapítvány. Budapest, 2000

¹⁶¹ Balázs Géza: Magyar nyelvstratégia. Budapest 2001. Magyar Tudományos Akadémia 43. old.

5. A legtöbb indoeurópai nyelvben nincs névszói állítmány, ki kell mellé tenni a létigét. Az orosz ebben is a magyarra hasonlít, sőt, ott még határozói állítmány is van.
6. Eredendő szemléletbeli különbség mutatkozik meg abban, hogy a szenvedő mondat szerkezet nem jellemző a magyar nyelvre, ellentétben az indoeurópai nyelvekkel. A szenvedő megoldás sokszor hiányzik. Amikor a fordítások miatt szükség lett rá, megteremtettük a megfelelő igealakot saját anyagból: a műveltető -tat-/tet képzőből ikes ragozással. Az idegenkedés azonban megmaradt, a -tatik/-tetiket magyartalannak nyilvánították. Ezután jöttek a körülményesebb és pontatlanabb megoldások: *megíródik*, *be lesz/lett festve*, majd a *kerül* és *nyer* + -ás/-és képzős igék.

Indoeurópai nyelvészek próbálták a hajlító nyelveket felsőbbrendűnek fejlettebbeknek beállítani – hazabeszéltek -, de ez hamis. Talán előbb volt a különítés, azután a hajlítás, végül alakult ki a ragozás, erre mutat az, hogy a régi, elemi igék a tőváltoztatók, de az angolból látható, hogy visszafelé is van út kopás révén a különítő nyelvek felé. Az is lehet, hogy párhuzamosan alakultak ki ezek a megoldások, és a nyelvek egymásra való hatása miatt keveredtek. Mindenesetre mindegyik módon ki lehet fejezni mindent. Mindegyik nyelvben föl lehet fedezni előnyöket. A különítés egyszerű, áttekinthető, a hajlításról ez nem mondható el. A toldás szintén áttekinthető, rugalmas, de bonyolultabb. Mindenki a maga lovát dicséri, de még külföldi tudósok is fölismerték a magyar nyelv előnyeit, miért kellene hát összehúznunk magunkat? Néhány példa:

Mezzofanti bíboros: „Tudják-e, melyik az a nyelv, amelyet konstruktív képessége és ritmusának harmóniája miatt az összes többi elé, a göröggel és a latinnal egy sorba helyezek? A magyar!”

Jakob Grimm meseíró, nyelvész: "a magyar nyelv logikus és tökéletes felépítése felülmúl minden más nyelvet"

George Bernard Shaw: „ha a magyar lett volna az anyanyelvem, az életművem sokkal értékesebb lehetett volna. Egyszerűen azért, mert ezen a különös, ősi erőttől duzzadó nyelven sokszorta pontosabban lehet leírni a parányi különbségeket, az érzelmek titkos rezdüléseit.”¹⁶²

A MAGYAR NYELV ELŐNYEI

Szilárdság

Ha a magyar nem lett volna már az államalapításkor kiforrott nyelv, nem tudott volna megmaradni egészen más szerkezetű nyelvektől körülvéve. Írásos emlék nem maradt fenn a korábbi időkből, már azért sem, mert ha voltak ilyenek is rovásos feljegyzések, azokat tudatosan megsemmisítették kultúraváltáskor. De nem biztos, hogy voltak, mert a vándorló népek inkább az élő emlékezetre hagyatkoztak. Latin betűvel elsősorban latin szövegeket találunk az első századokból, de ha itt-ott felbukkantak véletlenszerűen könyvkötésekben töredékek, nyilván sokkal több volt eredetileg. A Halotti beszédet jobbra ma is értjük. Ha ezer év alatt csak ennyit változott nyelvünk, hány ezer év alatt alakulhatott olyanná? Versenyképesnek is mondható az akkori viszonyok közt: a keresztény hit kifejezéseinek jelentős részére föl tudták használni régi szavainkat: *Isten*, *Boldogasszony*, *egyház*, *üdv*, *ördög*, *imád*, *áld*, *áldoz*, *átkoz*, *bűn*. Az Ómagyar Mária-siralom igazi költemény. Ha az új hitről ilyen verset tudtak írni – még ha fordítás is. mennyi népköltésnek kellett ezt megelőznie? A régi bibliafordításokat, nyelvemlékeket csak azért nehéz olvasni, mert sokkal több hangunk van, mint a latinnak volt, és csak fogyatékosan tudták lejegyezni a kevés latin betűvel, még nem alakult ki egyöntetű írásmód.

Minek köszönhető ez a szilárdság?

Czakó Gábor szerint annak, hogy a szó elején van a hangsúly, így a szótó nem kophatott le. Mégpedig azért van ott a hangsúly, mert ott van a lényeg, a gyök.¹⁶³ A gyökökből a képzők segítségével és

¹⁶² <http://www.urbanlegends.hu/2013/03/mit-mondtak-a-kulfoldiek-a-magyar-nyelvro> 2014.05.18.

¹⁶³ Czakó Gábor: Beavatás a magyar észjárásba. Cz. Simon Bt. 2009.

oldalirányban hangváltással is egész szóbokrok ágaznak el. A bokrok tagjai védik egymást a kopástól, és egyben a szószerkezet rámutat a fogalmak mélyebb értelmi összefüggéseire is.

Pl. *kör, körítés, körül, köré, kerek, keret, keretez, kert, kerít, kar, karéj, karol...*: *jel, jeles, jellelem, jelöl, jelentékeny, jellelem, jelen, jelölt, jelleg, jelenség* – és *jegy, jegyez, jegyzék, jegyzet, jegyes* (Ezek közül némelyiket már a reformkorban a nyelvújítók alkották, fölismerve a nyelv eredeti működését.)

Közrejátszik a szilárdságban a pontos hangképzés és a mérsékelt beszédtempó. **Vigyázat! Ezek romlanak a mai sietős korban!**

Gazdag szókincs

1. Nyelvünk megőrizte képszerűségét. Több száz hangutánzó, hang(ulat)festő szavunk van. Rengeteg képzőnkkel szinte korlátlanul tudunk újabb és újabb fogalmakat, *gond, gondol, gondos, gondatlan, gondtalan, gondoskodik, gondolat, gondúzó, múgond...*
2. A képzők szintén részben hangfestők. Így egész sorozatok alakultak ki rokon értelmű szavakból, amelyek mindegyike más árnyalatot fejez ki, pl. *megy, ballag, baktat, bandukol, lépked, sétál, ődöng, aztán siet, fut, szalad, rohan, robog stb.*
3. A szókincs gazdagsága abból is adódhat, hogy nemzetünk valószínűleg több népből ötvöződött, és ezek ősi szókincse is összeadódott. Ez azért nem okozott zavart, mert ezek rokon típusú nyelvek voltak. A finnugor és a török népek mind ragozó nyelvűek. Ezért vannak teljesen azonos jelentésű váltószavaink, mint pl. *kutya* és *eb*.
4. Az igekötőkkel a befejezettségen kívül az igéknek nagyon sokféle jelentésárnyalatot tudunk adni.
5. A szóösszetétellel is újabb és újabb fogalmakat tudunk megnevezni.

Talán túl kényesen is igyekszünk minden jelentésárnyalatot megkülönböztetni, részben ezért veszünk át sokszor idegen szót egy fogalomra, amely csak egy kicsit különbözik valamelyik meglévőtől. Pedig mindent ki tudunk fejezni magyarul, ha akarjuk. **FŐLÖSLEGES IDEGEN SZAVAKKAL TELETÖMNI NYELVÜNKET.**

Logika

1. **Rugalmas szórend:** A ragok pontosan jelölik a mondatrészek szerepét, ezért a szavak sorrendjét az értelem szolgálatába tudjuk állítani. Pl.
A szomszéd tegnap lekaszálta a füvet.
A szomszéd kaszálta le tegnap a füvet.
Tegnap kaszálta le a szomszéd a füvet.
2. A legnagyobb nyomatékot az állítmány előtti szó kapja.
3. **A tárgyas ragozással** vissza tudunk utalni, nem szükséges sem névmás, sem (ál)alárendelés. Pl. *Találtam egy igazolványt. Leadom a portán.* (Nem pedig: *leadom azt, vagy amelyet leadok...*)
4. Nem „esetek vannak, hanem **rengeteg önálló jelentésű rag** – így pontosan ki tudjuk fejezni a viszonyokat. Határozóink jellemző vonása az **irányhármasság**: *-ba, -ban, -ból; -ra, -on, -ról, alatt, alá, alól* stb. (A rag és a névutó közt nincs lényeges különbség, a ragok többsége névutókból lett.)
5. Logikus az is, hogy **nincs nyelvtani nem** a magyarban.
6. Kibontó felépítés: előbb a nagyobb, aztán a kisebb. Ez nyilvánul meg a számokban, a nevekben. A jelzős szerkezetben fordítva van, ott a megkülönböztető áll elől, mert az ismerthez képest az a fontosabb, hangsúlyosabb.
7. Gondolkodásunk alapvetően szintén fokról fokra kibontó, mellérendelő. Csak ott van helye az alárendelésnek, ahol tényleg a fő gondolat egy részét (egy mondatrészt) fejtünk ki részletesebben. Ez a logikus felfűzés kedvező a tudományos gondolkodáshoz.

Tömörség

A ragok révén egy szóval több tartalmat ki tudunk fejezni. Különösen igaz ez az igeragozásra: egyszerre benne van a ragozott időben a személy, a szám, az idő, a mód, és még a tárgyra is utalunk vele. A ragozott főnévi igenév célhatározót fejezhet ki.

Nyelvünk – valószínűleg idegen hatásra – fokozatosan veszít tömörségéből. Régen határozói igenév is lehetett állítmány, pl. *a kapuk nyitvák*. Gyakran használnak rag helyett névutót, névutó helyett ragos főnevet. Az ellenkező véget, hogy egész mellékmondatokat, külön felfűzhető mondatokat jelzőként betoldanak egy szó elé. Ettől persze nem lesz kevésbé alárendelt a szerkezet, csak érthetlenebb.

Mindemellett nyelvünk szerkezetét eddig csak kisebb mértékben sikerült kikezdeniük az idegen hatásoknak. Ennek oka Balázs Géza szerint talán éppen az alapvető különbözőség.

Zeneiség

1. **Sok magánhangzónk van.** Sajnos fogynak: visszaszorulóban a nyílt *e* és zárt *e* megkülönböztetése, a budapesti nyelvben az *á* és az *é* is az *e*-hez közelít, sok a félhang.
2. **Rövid és hosszú magánhangzóink** vannak, mégpedig a hangsúlytól függetlenül.
3. A magán- és mássalhangzók, valamint a rövid és hosszú szótagok **ritmikusan váltakoznak**. Nem szeretjük a mássalhangzó-torlódásokat, de ha több nyílt szótag kerül egymás után, akkor kiejtünk egy magánhangzót a ritmus kedvéért. Pl. *indokolás* helyett *indoklás* a helyes forma, a jogi szokással ellentétben, miként nem *haldokoló*, hanem *haldokló*.

Mindezek miatt **magyarra bármilyen fajta verselés lefordítható.**

LEMARADÁS, IDEGEN HATÁSOK, NYELVÚJÍTÁS

A Középkorban a nyugati kultúrához való alkalmazkodás magával hozta, hogy az egyház, az állam, a műveltség nyelve a latin lett. Ez így volt egész Európában, de a többi nép nyelvétől nem volt olyan idegen a latin, szervesen tudott beléjük épülni. A magyar nyelv házi használatra szorult vissza, ott élt önálló életet. Mátyás király korában Janus Pannonius még latinul írta verseit, de egy évszázaddal később szinte berobbant egy költőóriás: Balassi Bálint, akinek költeményeit – énekeit – ma is élvezzük. A török hódoltság nem tudott ártani a magyar nyelvnek. A maradék Magyarországon ekkor fordította magyarra Sylvester János az Új szövetséget, és írta meg latin-magyar nyelvtanát. Ebben kimutatta, hogy a magyar mindenre képes, amire a latin. A török kiűzése és különösen a Rákóczi-szabadságharc leverése után a német is rátelepedett a magyar nyelvre. Mindig voltak nagyjaink, akik rugódoztak ezellen.

1577-ből származik az első magyar nyelvű matematikai mű, a *Debreceni Arithmetika*.

80 évvel később *Apáczai Csere János* a *Magyar Encyclopaediában* kora minden tudományát összefoglalta magyarul. (Egy alfejezet szól *A nyavalyák okainak meggyógyításokról* is.) Ezzel megteremtette a korának megfelelő magyar tudományos nyelvet.

Bessenyei György, Mária Terézia testőre mondta ki: „*Minden nép csak a maga nyelvén válik tudóssá, idegenén sohasem.*”

A tudományos nyelv magyarításában a élen járt a debreceni református kollégium. 1775-ben megjelent *Csapó József Új füves és virágos magyar kert* c. műve, majd 1807-ben *Diószegi Sámuel és Fazekas Mihály Debreceni magyar fűvészkönyve*, 1813-ban az *Orvosi fűvészkönyv*, 1823-tól *Kerekes Ferenc* magyarul tanította a kémiát. *Kováts Mihály* és *Schuszter János* az ásványtan, vegytan, gyógyszerészet, a fizika magyar szaknyelvét teremtette meg. *Bugát Pál* két könyvében: *Éptan*, *Közönséges Kórtudomány* megalkotta kora magyar orvosi nyelvét. A *Közönséges kórtudomány* előszavában megjegyzi: „*némely műszavakra szükségem lévén, azokat jól meggondolva nyelvünk tárházából alkotni bátorkodtam.*”

Az irodalmi nyelvet *Kazinczy* és társai fejlesztették. Olyan széles mozgalommá vált a nyelvújítás, hogy még asztaltársaságok is találtak ki szavakat. Ezek közül sok megmaradt, sokat viszont nem fogadott be a nyelvközösség.

A nyelvújítóknak végül sikerült is az élet minden területére alkalmassá tenniük a magyar nyelvet: **A VERSENYKÉPESSÉG HELYREÁLLT.**

Az új szavaknak mégsem sikerült teljesen kiszorítaniuk az idegen szavakat, hanem sok közülük tovább élt az új mellett. Sőt, mostanában előveszik azokat is, amelyeket már egyszer sikerült kiszorítani. Melléjük az új fogalmakra gondolkodás nélkül átveszik az idegen elnevezést, legjobb esetben rossz tükörfordításokkal helyettesítik őket, nem a fogalom lényegét jegyzik magyar gondolkodás szerint. Ha a sokjelentésű idegen szavak helyett megkeressük a megfelelő magyar szót, mindjárt világosabb lesz a gondolat.

ELSZIGETELTSÉGÜNK

A magyar nyelv éppen árnyaltsága, bonyolultsága miatt nehezen tanulható, közvetítő nyelvnek nem alkalmas. Nem is akarja senki arra használni, mert viszonylag kevesen beszélik. Közeli nyelvrokonunk nincs. De ne legyen kisebbségérzetünk! A 67 európai nyelv közül a 12. helyen áll a mienk.¹⁶⁴ Közvetítő nyelvnek egy egyszerűbb nyelv, mint az angol, alkalmasabb, de a legalkalmasabb egy teljesen szabályos, mesterséges nyelv, mint az eszperantó. Nekünk viszont nagy érték a magyar nyelv. Vigyázzunk rá!

TANULJUNK IDEGEN NYELVEKET, DE ÁLLJUNK KÉT LÁBBAL SAJÁT NYELVÜNK TALAPZATÁN!

Összefoglalás

A magyar nyelv igen régi. Típusa szerint ragozó. Előnyei:

- 1. Szilárdság: szó eleji hangsúly, gyökrend – szóbokrok, határozott hangképzés, mérsékelt beszédtempó*
- 2. Gazdag szókincs: képszerűség, hangutánzó–hangfestő szavak, sok képző, igekötők, összetételek, nyelvek összeolvadása. Árnyalt kifejezőmód.*
- 3. Logika: rugalmas, értelmi szórend, irányhármasság, nincs nyelvtani nem, kibontó szerkezet, főként mellérendelés*
- 4. Tömörség – csökken!*
- 5. Zeneiség: magánhangzók, rövid és hosszú szótagok váltakozása.*

Történelmi hátrány: a latin és német hivatalos nyelv miatt a magyar nem fejlődött. Nyelvújítás – a versenyképesség helyreállt. Folyamatos nyelvújításra, nyelvünk öntudatos gondozására van szükség. Az idegen nyelveket csak közvetítésre használjuk!

¹⁶⁴ Balázs m.f. .